

вих теоріях місцевого самоврядування. Цей інститут віднині розуміється як автономна форма публічної влади. Концептуальна різниця між різними теоріями полягає передусім у визначенні джерела самоврядування місцевих спільнот: чи це природне право чи воля держави.

Бібліографічні посилання:

1. **Акимица Е. Г.** Основы местного самоуправления / Е. Г. Акимица, А. Т. Тертышный. – М.: Инфра – М, 2000. – 463 с.
2. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За ред. М. С. Горшенєва, К. О. Закоморної, В. О. Ріяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
3. Государственная политика и управление. В 2 ч. Часть II. Уровни, технологии, зарубежный опыт государственной политики и управления / Под ред. Л. В. Сморгунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2007. – 495 с.
4. **Емельянов Н. А.** Местное самоуправление: проблемы, поиски, решения / Н. А. Емельянов. – М., 1997. – 165 с.
5. **Шаповал В. М.** Сутнісні характеристики місцевого самоврядування / В. М. Шаповал // Право України. – 2004. – № 37. – С. 27-34.
6. **Соболь Л.** Теоретичні аспекти дослідження інституту місцевого самоврядування / Л. Соболь // Збірник «Актуальні проблеми державного управління». – 2009. – №2 (38). – С. 173-177.
7. **Снісаренко С.** Принципи муніципального господарювання в країнах Європейського Союзу: досвід для України / С. Снісаренко // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2012. – Вип. 9. – С. 25-31.
8. **Пеклушенко О. М.** Зарубіжний досвід розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування / О. М. Пеклушенко // Збірник наукових праць «Право та державне управління». – 2012. – №1. – С. 152-158.

УДК 37.01

Т. В. Воронова

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ДО МІЖНАРОДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

У статті визначаються проблеми системи української вищої освіти і їх вирішення.

Ключові слова: Болонський процес, вища освіта, Європейський освітній простір, глобалізація.

В статье определяются проблемы системы украинского высшего образования и их решения.

Ключевые слова: Болонский процесс, высшая школа, Европейский образовательный простор, глобализация.

The problems of Ukrainian higher education systems are defined

Keywords: Higher education, European educational space, globalization.

© Т. В. Воронова, 2012

Предметом дослідження є глобалізація як багаторівневий процес світового розвитку. Об'єктом дослідження є Болонський процес як вияв глобалізаційних тенденцій у світі. Мета – дослідити і визначити проблеми системи української вищої освіти і можливості їх вирішення.

В умовах формування спільного європейського освітнього простору з єдиними вимогами, критеріями і стандартами важливою метою є консолідація зусиль освітянської та наукової громадськості задля забезпечення належних умов підготовки професійних кадрів світового рівня. Цей інтеграційний процес, що сформувався під егідою Болонської декларації, спрямований на впровадження загальноєвропейських норм в освіті і науці та поширення національних культурних і науково-технічних надбань серед європейських країн.

Болонський процес – це процес європейських реформ, спрямований на створення спільної зони європейської вищої освіти. Багато українських і зарубіжних вчених займалися розглядом цих питань. У рамках Болонського процесу було сформульовано шість ключових позицій:

1. Введення двоциклового навчання (Сорбонська декларація). Фактично пропонується ввести два цикли навчання: перший – до одержання першого академічного ступеня й другий – після його одержання. При цьому тривалість навчання на першому циклі має бути не менше трьох і не більше чотирьох років. Навчання впродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1–2 роки навчання після одержання першого ступеня) і/або докторського

2. Запровадження кредитної системи (Сорбонська декларація). Пропонується запровадити в усіх національних системах освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів), зробивши її накопичувальною системою. Таким чином студенти отримують право самостійно обирати програми та предмети навчання, які пропонуються, накопичуючи кредити. Оскільки відомо, що системи оцінювання знань у різних країнах відрізняються, ECTS створює базу, на основі якої навчальні досягнення студента можуть бути юридично визнані і перезараховані в іншому вузі.

3. Контроль якості освіти (Болонська декларація). Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка ґрунтуватиметься не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, вміннях і навичках, що отримали випускники вузів. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності (Лісабонська конвенція). Передбачається істотний розвиток мобільності студентів. Під мобільністю розуміється вільна зміна місця навчання, можливість навчатися в інших країнах. Також пропонується мобілізувати викладацький склад для взаємного збагачення досвідом. Передбачається зміна національних актів у сфері працевлаштування іноземців, розвиток програм, що допомагають студентам навчатися за кордоном протягом одного року. При цьому після повернення у рідний навчальний заклад студент не перескладає оцінки, отримані за кордоном.

5. Забезпечення працевлаштування випускників (Сорбонська конвенція). Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання й уміння випускників повинні бути застосовані та практично використані на користь усіх країн Європи. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, який рекомендований ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним з головних завдань, що має бути вирішене у рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легкодоступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти [1, с.6-7].

Програми Болонського процесу фактично мають на меті вдосконалення освітньої системи для задоволення потреб сучасної особистості, в першу чергу, і вдосконалення суспільства. Вони покликані узгодити глобалізаційні процеси, вплив інших культур, безперервну ситуацію вибору і запити особистості. А у сучасних суспільствах надзвичайно складним є ще й питання виживання і можливості діяльності.

Основні цілі Болонського процесу зводяться до наступного:

- 1) побудова Європейського простору вищої освіти як передумова розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування;
- 2) посилення міжнародної конкурентоспроможності як національних, так і в цілому Європейської систем вищої освіти;
- 3) досягнення більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти;
- 4) формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу окремих країн та Європи в цілому;
- 5) підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних та європейських культурних цінностей;
- 6) змагання з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив, гроші та престиж.

Також велика увага у рамках Болонського процесу приділяється участі студентства у запровадженні і функціонуванні системи освіти. Наприклад, згідно із Паризьким комюніке, студентство – повноправний партнер в управлінні вищою освітою.

На Берлінській конференції міністрів вищої освіти Європи 2003 року було підтримано участь студентства у Болонському процесі й зазначено, що тільки активна участь усіх партнерів у процесі може забезпечити його довгостроковий успіх. Міністри закликають університети і студентство до активнішої участі в управлінні вищою освітою, наголошують на потребі забезпечення гідних умов проживання і навчання для студентів. Для підвищення рівня студентської активності в Україні необхідно поліпшити функціонування органів студентського самоврядування.

Україна приєдналась до Болонського процесу після підписання Болонської декларації

міністром освіти і науки С. Ніколаєнком у травні 2005 року в місті Бергені (Норвегія). Після цього розпочалось здійснення комплексу заходів щодо виходу національної вищої школи на міжнародний ринок освітніх послуг та щодо організаційного забезпечення приєднання України до Болонського процесу.

Вихідні позиції учасників процесу у тексті Болонської декларації формулюються таким чином: «Європа знань» є на сьогодні широко визнаним незамінним фактором соціального і людського розвитку, а також невід'ємною складовою зміцнення та інтелектуального збагачення європейських громадян, оскільки саме така Європа спроможна надати їм необхідні знання для протистояння викликам нового тисячоліття разом із усвідомленням спільних цінностей та належності до єдиної соціальної і культурної сфери» [1, с.34].

Отже, Болонський процес – один з інструментів не лише інтеграції в Європі і в Європу, а й загальної світової тенденції нашого часу – глобалізації.

Співпраця з європейцями у сфері освіти на шляху входження України в Європу є одним із пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні. Участь системи вищої освіти України в Болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів якості. Орієнтація на Болонський процес не повинна призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Ключова позиція реформування: Болонські вимоги – це не уніфікація вищої освіти в Європі, а широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн.

Метою є і те, щоб Європа зрозуміла, що в Україні наявна потужна система вищої освіти, потужні школи. Україна відчуває підтримку європейської спільноти. Напрями розвитку вищої освіти в Україні, з одного боку, стратегічні, з іншого – вони дадуть імпульс для подальшого поліпшення стану освіти і науки вже в недалекому майбутньому. Перший напрям – це розширення доступу до вищої освіти, другий – якість освіти й ефективність використання фахівців з вищою освітою і третій – це інтеграційні процеси.

Визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності.

В Україні розглянуті тенденції та особливості розвитку істотно ускладнюються ще й тим, що вони відбуваються на тлі процесів глибокої трансформації не лише суспільно-політичного устрою та соціально-економічного укладу, а й суспільної психології, системи життєвих цінностей і орієнтирів, морально-етичної парадигми. В Україні освіта визнана однією з найголовніших складових загальнолюдських цінностей. Вектор сучасної політики і стратегії держави спрямований на подальший розвиток національної системи освіти, адаптацію до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове співтовариство. «Входження в Болонський процес, – як справедливо зауважує академік АПН України В. Андрущенко, – вимагає радикальної модернізації змісту педагогічної освіти. Суттєва подвижка має бути здійснена в напрямі демократизації системи освіти, підвищення самостійності університетів, мобільності викладачів і студентів, впровадження державно-громадського управління педагогічним закладом» [2, с.126].

Суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль освіти у сучасному інформаційному світі, тому вона вже стала одним з найважливіших чинників політики. Сьогодні в Україні реалізується програма навчання протягом усього життя людини. Країни-учасниці Болонського процесу підкреслюють важливий внесок вищої освіти у впровадження довічного навчання в реальність. Вони вживають заходів, щоб спрямувати національну політику своїх країн до цієї мети і спонукати ВНЗ збільшити можливості навчатися незалежно від віку, включаючи визнання попередньої освіти. Вони підкреслюють, що такі дії повинні бути невід'ємною складовою діяльності вищої освіти.

Структура освіти України за своєю ідеологією та цілями узгоджена зі структурами освіти більшості розвинених країн світу. Україна досягла високого рівня реалізації двох стратегічних завдань: розширення доступу до здобуття вищої освіти і досягнення рівня, відповідного світовим стандартам, що сприятиме найбільш повному задоволенню освітніх потреб громадян. Великі сподівання щодо поліпшення ситуації з об'єктивністю процесів вступу до ВНЗ в Україні покладаються на незалежне (зовнішнє) тестування. Підвищення об'єктивності оцінювання знань через зовнішнє тестування полягає у застосуванні рейтингової системи. Лише втратити б при всіх новаціях того, чим ми завжди відрізнялись, – фундаментальність освіти [3, с.80].

Якість освіти значною мірою регулюється Стандартами вищої освіти. Запровадження ступеневої системи вищої освіти й введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів «бака-

лавр» та «магістр» надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у світове освітнє співтовариство.

З метою незалежного забезпечення якісних показників освітньої діяльності законодавство України передбачає чіткий та прозорий механізм її регулювання, основними складовими якого є інституції ліцензування, атестації та акредитації. З цією метою в Україні створена відповідна державно-громадська інституція – Державна акредитаційна комісія (ДАК), яка забезпечує додержання вимог до вищої та професійно-технічної освіти шляхом встановлення відповідних нормативних показників до їх ліцензування та акредитації. До складу ДАК входять представники громадськості – найвідоміші вчені, ректори навчальних закладів та державні посадовці.

Якість вищої освіти в контексті Болонського процесу є основою створення Європейського простору вищої освіти. Країни, які входять до цього простору, підтримують подальший розвиток гарантів якості на рівні навчальних закладів, національному та європейському рівнях. Вони наголошують на необхідності розвитку критеріїв та методології для загального користування у сфері якості освіти.

Властивості європейської вищої освіти – якість, конкурентоспроможність вищих навчальних закладів Європи, взаємна довіра держав і вищих навчальних закладів, сумісність структури освіти та кваліфікацій на доступеневому і післяступеневому рівнях, мобільність студентів, привабливість освіти [1, с.34-39].

Заслужує на особливу увагу питання про принципи, шляхи і засоби адаптації вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти. В принципі структура вищої освіти України за своєю ідеологією та цілями узгоджена зі структурами освіти більшості розвинених країн світу.

На теперішній час нормативні документи Міністерства освіти і науки України містять інформацію, яка:

- 1) у широкому сенсі спрямована на реалізацію градації досвіду та знань;
- 2) підтверджує, що освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти мають професійну спрямованість і схильність відповідати вимогам ринку праці;
- 3) розкриває положення щодо формування змістовних модулів.

Орієнтація на Болонський процес допоможе глибоко осмислити стан системи вищої освіти України, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі. При цьому еволюцію системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися в гармонійному зв'язку з суспільством у цілому, беручи на себе роль його провідника.

Вітчизняна система освіти при всіх її позитивних моментах просто не може залишитись без змін, викликаних глобалізацією. Головною метою адаптації зараз має стати використання всього найкращого, створеного глобалізаційним світом, із збереженням усього хорошого, що є в нашій освіті.

Бібліографічні посилання:

1. Болонський процес як засіб гармонізації вищої освіти та підвищення її якості. – К. :КНЕУ, –2005. – 181 с.
2. Андрущенко В. П. Педагогічна освіта України: Болонські виклики / В. П. Андрущенко // Практична філософія. – 2004. – №1 . – С.119–128.
3. Кильова Г. О. Модернізація вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу / Г. О. Кильова // Грані. – 2006. – №3. – С.78–81.